

NILS-ERIC SANDBERG

Kan vården ge hälsa?

Nils-Eric Sandberg,
frilansskribent, föredragshållare, författare

Pölsa är hälsa! Så försöker Hans Alfredson rimma när han och några andra ska göra reklam för korv. Om det vore så enkelt. Hälsa är det yttersta målet för sjukvården. Vi ska förbli friska livet igenom. Det är inte så lätt. WHO har en definition av hälsa som ytterst få når upp till.

Det ekonomiska måttet på hälsa brukar vara den andel av BNP som går till sjukvården. Med detta mått ligger Sverige inte särskilt bra till. Vi lägger ca 9 BNP-procent på sjukvård, medan USA satsat över 14 procent.

Med detta mått är amerikaner friskare än svenskar. Det kanske stämmer, statistiskt. Men sjukvårdens andel av BNP är inget korrekt mått på folkhälsan. Högre löner för personal inom sjukvården drar upp USAs BNP-andel (BNP är ju ett mått på värde, inte på volym).

Vidare finns studier, främst från USA, som visar att hälsa är mer en funktion av livsstil än av sjukvård. Att människor har ett visst mått av vett i kostvanor och försök att röra sig och att inte fylla lungorna med tjära påverkar deras hälsa mer än hur många timmar de sitter i vårdcentralernas väntrum.

Årets rapport från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS), »Hälsa, vård och tillväxt«, skriven av fyra ekonomer (Bengt Jönsson, Göran Arvidsson, Lars-Åke Levin, Clas Rehnberg), är en utomordentligt intressant bok. Den gör en bred, vetenskapligt baserad analys av nästan alla aspekter på sjukvårdens organisation. Landstingen bör köpa boken och skicka den till sina samtliga anställda.

Här bara en aspekt: hälsa som ekonomisk nyttighet. Det är det rapportens inledningskapitel handlar om.

Det vanligaste måttet på hälsa är förväntad livslängd. OK, det är det enklaste måttet. Men har det lika mycket relevans som enkelhet? Har alzheimerspatienten som lever till 95 bättre hälsa än den spänstige 65-årige skidåkaren som faller nedför ett stup i Alperna?

Det går att formulera en rad olika kriterier på hälsa. Men en avgörande

faktor är väl vad vi kan använda de marginella åren till.

Vad är värdet av hälsa? SNS-studien gör en approximation av värdet av hälsa och finner att detta hälsovärde har ökat i takt med BNP per capita de senaste hundra åren.

Detta fynd är mer intressant än vad författarna påstår. Ty: Industriproduktionen per capita har ökat i värde ca 20 gånger de senaste hundra åren. Det är detta som gett oss en bättre värld. Nya bostäder eliminerade sjukdomar som tbc. Högre BNP gav mer resurser till medicinsk forskning som gav vacciner som slog ut de stora sjukdomarna.

Sambandet mellan tillväxt och hälsa är kanske det mest intressanta, och det som mest försumrats i forskningen. I takt med att ekonomin växte kunde vi bygga fler bostäder med hygglig standard, bygga fler sjukhus, importera fler mediciner.

I det här perspektivet är det intressant att jämföra Sverige med andra länder. Både politiker och massmedier ger vanemässigt en bild av svensk sjukvård som den bästa i världen, oavsett köer. Den svenska vården betalas ju av landstingen, inte av väljarna.

Men: I en rankinglista över de länder som lägger störst andel av sin BNP på sjukvården kommer Sverige på 9:e plats, med ca 9 procent, långt efter toppländerna USA (14,6 procent), Schweiz (11,2 procent), Tyskland (10,9 procent).

Vidare har Sverige lägre BNP per capita än många industriländer. I en ranking över länder efter köpkraftskorrigerad BNP per capita ligger Sverige på 24:e plats. Därmed: De svenska sjukvårdskostnaderna per capita är knappt 48 procent av USAs, 73 procent av Schweiz, 81,6 procent av Norges, 86 procent av Kanadas, 89 procent av Tysklands.

Här ligger ett givet samband mellan BNP och sjukvård. Ju högre BNP per capita, dvs ju högre långsiktig tillväxt, desto mer resurser kan sjukvården få.

Det visar betydelsen av stabil tillväxt, detta ofta kritiserade och totalt missförstådda begrepp.

En noggrann titt i debatten visar att kritiken mot tillväxten vanligen är omvänt proportionell mot kritikernas kunskap om ekonomi. Detta gäller även de kritiker som sitter i riksdagen och bestämmer över de olyckliga medborgarnas privatekonomi.

Enligt de vanligaste hälsokriterierna – barnadödlighet, förväntad livslängd – är svenskarna världens friskaste folk. Ändå har Sverige en extremt hög sjuklighet, mått med sjukfrånvaron. Med detta begrepp har folkhälsan drastiskt försämrats i Sverige de senaste decennierna. Och takten har accelererat.

De senaste decennierna har antalet tunga arbeten blivit mindre, nästan helt försvunnet. Det tunga slitet fanns förr i jordbruket. Nästan allt arbete utfördes med händerna, utan hjälp av någon motor. Hästar hjälpte till att dra. Men den stora massan av arbetskraft fick hacka, sätta och plocka potatis, gallra betor – allt arbete som Dante, om han levte i Sverige, skulle satt högt på listan över de eviga straffen i hans Inferno.

Det var ett förtvivlat slit. Och det gällde inte en minoritet. Vid förra sekkelskiftet fanns 60 procent av befolkningen i jordbruket; 1950 var fortfarande 30 procent kvar i detta grovarbete.

Nu finns 2,2 procent av arbetskraften i jordbruk, skogsbruk och fiske. Och för dem har maskiner tagit över arbetet.

I industri, jordbruk, skogsbruk och fiske – de yrken där kroppsarbete förekommer – finns nu en femtedel av arbetskraften. 80 procent arbetar i tjänstesektorn, med en relativt minimal fysisk ansträngning.

Antag att vi 1950 haft dagens sjukskrivningsrutiner. Jag är säker på att nästan 100 procent av alla inom jordbruket då hade blivit sjukskrivna. Vid förra sekkelskiftet hade förmodligen minst 90 procent av befolkningen sjukskrivits.

Detta skrivet bara som en påminnelse.

Nils-Eric Sandberg